

Pojęcie ustania tytułu ubezpieczenia chorobowego

Ochrona czasowej niezdolności do pracy z powodu choroby za okres po ustaniu tytułu ubezpieczenia chorobowego, obejmuje ochronę czasowej niezdolności do pracy powstałej zarówno w czasie trwania ubezpieczenia chorobowego (art. 6 ustawy zasiłkowej), jak i po ustaniu tytułu ubezpieczenia chorobowego (art. 7 ustawy zasiłkowej).

Określenie „ustanie tytułu ubezpieczenia chorobowego”, wyznaczające początek tytułowej ochrony nie zostało zdefiniowane w przepisach ustawy zasiłkowej. Dla określenia znaczenia tego sformułowania kluczowe znaczenie ma definicja tytułu ubezpieczenia chorobowego

trudnienie (działalność) w razie faktycznego zaprzestania wykonywania praw i obowiązków wynikających z aktu je kreującego (np. porzucenie pracy), a w przypadku dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego dodatkowo w razie zwolnienia tego zatrudnienia (działalności) z obowiązkowego ubezpieczenia emerytalnego i rentowych w wyniku rozstrzygnięcia zbiegu tytułów do podlegania obowiązkowo ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowym (por. art. 11 ust. 2 w zw. z art. 9 ustawy systemowej) oraz w następstwie zgłoszenia wyrejestrowania z ubezpieczenia. Dla dalszych rozważań, istotne jest również podkreślenie, że dla ochrony czasowej niezdolności do pracy z powodu choroby za okres po ustaniu tytułu ubezpieczenia bez znaczenia są okoliczności, które doprowadziły lub w których doszło do ustania tytułu ubezpieczenia chorobowego, a więc w szczególności to, czy tytuł ubezpieczenia chorobowego ustał z przyczyn zależnych od osoby niezdolnej do pracy czy też z jej inicjatywy.

Ustanie tytułu ubezpieczenia chorobowego skutkuje ustaniem podlegania ubezpieczeniu chorobowemu (obowiązkowo/dobrowolnie) i w konsekwencji ustaniem obowiązku składkowego. Wraz z ustaniem tytułu ubezpieczenia chorobowego (obowiązkowego/dobrowolnego) nie dochodzi jednak automatycznie do ustania ochrony ubezpieczeniowej – zarówno stosunku gwarancyjnego na wypadek zajścia ryzyka czasowej niezdolności do pracy jak i zakończenia ochrony skutków ryzyka czasowej niezdolności do pracy, które zaszło przed jego

wania. W tym miejscu warto zaznaczyć, że analizowany pogląd SN uznano już w doktrynie za sprzeczny z wyrażoną w art. 2a ust. 1 ustawy systemowej zasadą równego traktowania ubezpieczonych (Jabłoński, 2011, s. 435).

Uzasadnienie dla ochrony czasowej niezdolności do pracy z powodu choroby za okres po ustaniu tytułu ubezpieczenia chorobowego

Generalnie zabezpieczenie środków utrzymania osoby, która nie wykonuje pracy zarobkowej z powodu czasowej niezdolności do pracy przypadającej po okresie ustania tytułu ubezpieczenia społecznego uznać można za usprawiedliwione z perspektywy podstawowego wzorca zabezpieczenia społecznego. Samo w sobie nie wyjaśnia to jednak zasadności zabezpieczenia tych środków w ramach ubezpieczenia chorobowego.

Na ochronę czasowej niezdolności do pracy z powodu choroby za okres po ustaniu tytułu ubezpieczenia chorobowego spojrzeć wypada w pierwszej kolejności z perspektywy ogólnych właściwości ochrony ubezpieczeniowej, leżących u jej podstaw i związanych z genezą ubezpieczeń społecznych (istoty ubezpieczeniowej ochrony) oraz z perspektywy założeń konstrukcyjnych tej ochrony, będących wynikiem określonego kształtu przyjętych rozwiązań prawnych.

Jednym z podstawowych (pierwotnych) założeń ubezpieczeń społecznych jest to, że świadczenie z ubezpieczenia społecznego ma zabezpieczać skutek zdarzenia losowego (ryzyko socjalne) poprzez rozłożenie kosztu jego zabezpieczenia pomiędzy osoby narażone na takie samo ryzyko za pomocą środków pochodzących ze składek (Jończyk, 2006, s. 72–73; Kalina-Prasznica, 2015, s. 392). Z paradygmatu tego wynikają dwie kolejne ogólne właściwości ubezpieczeniowej ochrony. Po pierwsze założenie, że zdarzenia uzasadniające ochronę muszą zaistnieć w czasie pozostawania w ubezpieczeniu społecznym (podlegania ubezpieczeniu) (Pacud, 2020, s. 325–326; Jończyk, 2006, s. 210), czyli w czasie istnienia okresu objętego składką na ubezpieczenie lub zwolnienia z obowiązku jej odprowadzania (por. uchwała Sądu Najwyższego z 12 czerwca 2002 r., III UZP 4/02, OSNAPiUS 2002 nr 24, poz. 601 czy wyrok Sądu Najwyższego z 25 lipca 2006 r., I UK 42/06, OSNP 2007 nr 15–16, poz. 232). Właściwość tę na gruncie ustawy zasiłkowej wyraża art. 6 ust. 1 ustawy zasiłkowej, stanowiąc, że zasiłek chorobowy przysługuje ubezpieczonemu, który stał się niezdolny do pracy z powodu choroby w czasie trwania ubezpieczenia chorobowego. Po drugie, założenie, że świadczenia z ubezpieczenia społecznego powinny przysługiwać tak długo, jak długo istnieje dane ryzyko.

Ryzyko czasowej niezdolności do pracy polega na przejściowej utracie prawa do wynagrodzenia (przychodu). Jako takie może zatem wywierać skutki w czasie trwania zatrudnienia lub prowadzenia innej działalności (Jończyk, 2006, s. 17; Jędrasik-Jankowska, 2010, s. 62; Wypych-Żywicka, 2010, s. 55). Z założenia zatem prawo

do świadczeń z ubezpieczenia chorobowego powinno przysługiwać w okresie podlegania ubezpieczeniu chorobowemu, tylko bowiem w okresie ubezpieczenia chorobowego czasowa niezdolność do pracy może być przyczyną utraty zarobku (dochodu). Osobom, które nie są czynne zawodowo ryzyko to nie grozi. Wskazana właściwość ryzyka czasowej niezdolności do pracy z powodu choroby wyjaśnia również powody, dla których ubezpieczenie chorobowe może trwać dalej mimo zajścia ryzyka czasowej niezdolności do pracy jak również powody, dla których ustawodawca wyraźnie wyłączył prawo do zasiłku chorobowego za te okresy niezdolności do pracy, w których ubezpieczony zachował prawo do wynagrodzenia lub za okresy, w których nie byłby uprawniony do wynagrodzenia (por. art. 12 ustawy zasiłkowej) (por. np. wyrok TK z 25 lutego 2014 r., sygn. akt SK 18/13, OTK-A 2014/2/5). Biorąc pod uwagę istotę ryzyka czasowej niezdolności do pracy celem świadczeń z ubezpieczenia chorobowego jest zatem częściowa kompensata szkody wynikającej z utraty (ograniczenia) prawa do wynagrodzenia lub przychodu z aktywności zawodowej i zarobkowej, stanowiącej tytuł podlegania ubezpieczeniu chorobowemu.

W świetle powyższych właściwości ubezpieczeniowej ochrony, ochrona czasowej niezdolności do pracy powstałej po ustaniu tytułu ubezpieczenia chorobowego (tzw. przedłużona ochrona ubezpieczeniowa) jest wyjątkiem od obu wskazanych ogólnych właściwości ochrony w ramach społecznego ubezpieczenia chorobowego, a ochrona czasowej niezdolności do pracy powstałej w czasie trwania ubezpieczenia chorobowego (tzw. kontynuacja ochrony czasowej niezdolności do pracy) nabiera wyjątkowego charakteru wyłącznie w kontekście zasady, że prawo do świadczeń przysługuje w okresie ubezpieczenia, ponieważ ryzyko czasowej niezdolności do pracy grozi tylko osobom czynnym zawodowo. W jej przypadku bez znaczenia jest zatem okoliczność nieodprowadzania składek na ubezpieczenie chorobowe. Zajście czasowej niezdolności do pracy powoduje bowiem zwolnienie ubezpieczonego z obowiązku składkowego.

Powyższe uwagi dowodzą słuszności poglądu przyjętego w judykaturze, że ochrona czasowej niezdolności do pracy z powodu choroby powstałej po ustaniu tytułu ubezpieczenia ma charakter wyjątkowy, następuje po ustaniu okresu objętego składką na ubezpieczenie, a także bez ekwiwalentu w tej składce (np.: wyrok SN z 25 lipca 2006 r., sygn. akt I UK 42/06, Legalis, wyrok SN z 4 czerwca 2012 r., I UK 13/12, LEX nr 1218583, postanowienie SN z 6 września 2018 r., II UK 411/17, LEX nr 2542301, postanowienie SN z 25 października 2018 r., sygn. akt III UZP 7/18, LEX nr 257552) i stanowi rozszerzenie ochrony ubezpieczeniowej poza tę wynikającą z logiki ubezpieczenia chorobowego (uzasadnienie do wyroku TK z 17 czerwca 2014 r., P 6/12, Dz.U. 2014, poz. 898). Nade wszystko wskazują one jednak, że z perspektywy ubezpieczeniowych zasad dotyczących funkcji świadczeń z ubezpieczenia chorobowego brak jest uzasadnienia dla istnienia ochrony czasowej niezdolności do pracy z powodu choroby za okres po ustaniu tytułu ubezpieczenia.

Tytułowa ochrona wykracza również poza konstytucyjne i międzynarodowe gwarancje ochrony niezdolności do pracy z powodu choroby (zob. art. 67 Konstytucji RP, art. 14 i 18 Konwencji nr 102 MOP o minimalnych normach zabezpieczenia społecznego), tj. ochrony, której celem jest zabezpieczenie dochodu utraconego w związku z brakiem możliwości wykonywania pracy i która z tego względu powinna trwać przez okres, w którym niezdolność do pracy wskutek choroby pociągającą za sobą utratę zarobku (Stopka, 2020, s. 36 i przywołane tam piśmiennictwo). Czym zatem można uzasadniać (tłumaczyć) istnienie tej ochrony, czy też inaczej, za Trybunałem Konstytucyjnym, uznać ją za „uzasadnioną ze względów społecznych” (uzasadnienie do wyroku TK z 17 czerwca 2014 r., P 6/12, Dz.U. 2014, poz. 898).

Wydaje się, że usprawiedliwienia dla niej poszukiwać można w społecznym charakterze ubezpieczenia chorobowego⁵. Ów charakter determinuje cel działalności te-

z 17 czerwca 2014 r., sygn. akt P 6/12, Dz.U. z 2014 r., poz. 898). Jednocześnie w judykaturze i doktrynie prawo do zasiłku chorobowego za okres po ustaniu tytułu ubezpieczenia powszechnie uzasadnia się koniecznością ochrony wytworzonej przez chorobę przerwy w pracy oraz niemożnością wykonywania (kontynuowania lub podjęcia) nowego zatrudnienia (zob. uchwała SN z 30 sierpnia 2001 r., III ZP 11/01, LEX nr 48400; wyrok SN

nych systemów zabezpieczenia społecznego, w tym nie tylko osobom spełniającym ustawowe kryterium dochodowe (zob. art. 8 ust. 1 i 3 w zw. z art. 38 i 41 pkt 2 ustawy o pomocy społecznej). Przy czym przez możliwość utrzymania uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego rozumiem możliwość ich zachowania, o której w istocie decydować będzie brak wystąpienia przesłanek utraty, ustania, czy też wygaśnięcia prawa do świadczeń¹¹.

Reasumując, choć ochrona czasowej niezdolności do pracy za okres po ustaniu tytułu ubezpieczenia chorobowego nie ma oparcia w istocie ochrony ubezpieczenio-

świadczeń z tytułu czasowej niezdolności do pracy za okres po ustaniu tytułu ubezpieczenia.

Jak wynika z dotychczasowych rozważań, przepis art. 13 ustawy zasiłkowej służy ocenie zachowania przez byłego ubezpieczonego prawa do zasiłku chorobowego z tytułu, który dawałby mu prawo do świadczenia na wypadek czasowej niezdolności do pracy z powodu choroby, gdyby trwał. Nie statuuje on jednak okoliczności uprawniających do świadczeń przysługujących na zasadzie wyjątku, a okoliczności wyłączające uprawnienie do nich. Tym samym rozszerzające rozumienie zwrotów wysławiających przewidziane w nim okoliczności w istocie prowadzić może do zawężenia zakresu ochrony czasowej niezdolności do pracy do pracy za okres po ustaniu tytułu ubezpieczenia, a zawężające do rozszerzenia jej zakresu. Wobec tego, aby w praktyce stosowania przepisów art. 13 ustawy zasiłkowej nie doszło do rozszerzenia ochrony czasowej niezdolności do pracy za okres po ustaniu tytułu ubezpieczenia, okoliczności w nim unormowane nie powinny być poddawane wykładni zawężającej.

Przesłanki wyłączające ochronę za okres po ustaniu tytułu ubezpieczenia społecznego nie tworzą jednorodnej grupy. Z perspektywy historycznej uległy one istotnym zmianom¹³, co w połączeniu ze zmianami zasad podlegania ubezpieczeniu chorobowemu, jak dotychczas nie znalazło dostatecznego odzwierciedlenia w języku prawniczym. Nie rozwijając tego wątku (wymaga on odrębnej analizy) w języku prawniczym nadal przecież żywa jest myśl, że celem ochrony za okres po ustaniu tytułu ubezpieczenia chorobowego jest zabezpieczenie materialne na wypadek czasowej przeszkody w podjęciu działalności zarobkowej, czy też w wykonywaniu działalności zarobkowej ze względu na chorobę. De lege lata część z tych przesłanek wiąże się z ogólnymi zasadami dotyczącymi korzystania z prawa do zasiłku chorobowego (art. 13 ust. 1 pkt 3, ust. 2), część zaś wskazuje na istnienie innego niż zasiłek chorobowy źródła zabezpieczenia środków utrzymania w okresie czasowej niezdolności do pracy za okres choroby i tym samym dowodzi braku usprawiedliwionych powodów zapewniania ich byłemu ubezpieczonemu. W świetle tych przesłanek zabezpieczenie środków utrzymania osoby czasowo niezdolnej do pracy może odbywać się w ramach enumeratywnie wymienionych świadczeń zabezpieczenia społecznego (art. 13 ust. 1 pkt 1, 4, ust. 1a) lub w ramach ochrony ubezpieczeniowej na zasadach ogólnych lub tzw. ochrony pierwotnej (art. 13 ust. 1 pkt 2, 5).

Nie miejsce tu na szczegółową analizę wszystkich przesłanek mogących kształtować sytuację prawną byłego ubezpieczonego w zakresie prawa do świadczeń za okres czasowej niezdolności do pracy. W kontekście zasygnalizowanej wyżej dyrektywy interpretacyjnej i praktyki orzeczniczej szczególnego znaczenia nabiera regulacja art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy zasiłkowej. Z przepisem tym wiążą się dwa zagadnienia: 1) rozumienie sformułowania „podjęła działalność zarobkową lub kontynuuje działalność zarobkową (...)” oraz 2) czy ustanowiona w nim przesłanka derogująca pozbawia prawa do świad-

czenia wyłącznie w okresie jej trwania. Pierwsze zagadnienie ma istotne znaczenie w kontekście systemowej spójności przepisów ustawy zasiłkowej czy też spójności przyjętych przez ustawodawcę rozwiązań prawnych, drugie zagadnienie ma zaś walor uniwersalny. Dotyczy w zasadzie wszystkich przesłanek nieprzysługiwania prawa do świadczeń ujętych w tym przepisie.

Od noweli ustawy zasiłkowej dokonanej ustawą z 20 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2004 r., nr 121, poz. 1264), przepis art. 13 ust. 1 pkt 2 koncentruje się nie tylko na samym fakcie kontynuowania lub podjęcia po ustaniu tytułu ubezpieczenia chorobowego działalności zarobkowej, ile na jej związku z istnieniem ochrony ubezpieczeniowej lub pierwotnej na wypadek czasowej niezdolności do pracy. De lege lata, jak słusznie wskazano w judykaturze, przesłanką negatywną skutkującą brakiem uprawnienia do świadczeń po ustaniu tytułu ubezpieczenia nie jest kontynuacja albo podjęcie każdej – bez wyjątku – działalności zarobkowej, ale jest nią kontynuacja (rozpoczęcie) wykonywania tylko takiej działalności, która stanowi tytuł do objęcia osoby zainteresowanej ubezpieczeniem chorobowym (obowiązkowo lub dobrowolnie) albo zapewnia takiej osobie prawo ubiegania się o – jakiegokolwiek inne, niż zasiłek chorobowy finansowany ze środków Funduszu Ubezpieczeń Społecznych – świadczenie za okres niezdolności do pracy spowodowanej chorobą (postanowienie SN z 25 października 2018 r., sygn. akt III UZP 7/18, LEX nr 2575525). Wspomniana nowelizacja z jednej strony ograniczyła więc występujący w pierwotnym brzmieniu tego przepisu luz decyzyjny, powodując przykładowo, że w aktualnym stanie prawnym samoistne uczestniczenie w pracach rady nadzorczej nie wyłączy prawa do świadczenia za okres po ustaniu tytułu ubezpieczenia¹⁴, z drugiej strony utwierdza w przekonaniu, że zwrot „działalność zarobkowa” ma charakter ogólny, który swoim zakresem obejmuje zarówno „zatrudnienie i inną działalność”, tj. zwroty, którymi ustawodawca posłużył się w art. 3 pkt 1 ustawy definiując tytuł ubezpieczenia chorobowego.

Ścisła wykładnia art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy zasiłkowej uzasadnia skonstruowanie normy prawnej, zgodnie z którą świadczenie nie przysługuje, jeżeli osoba niezdolna do pracy z powodu choroby po ustaniu tytułu ubezpieczenia chorobowego kontynuuje lub podjęła działalność zarobkową stanowiącą tytuł do objęcia jej obowiązkowo lub dobrowolnie ubezpieczeniem chorobowym bez względu na to, czy została objęta ubezpieczeniem chorobowym, czy objęcie tym ubezpieczeniem zapewnia jej prawo do świadczenia w okresie tej niezdolności do pracy, jak również bez względu na wysokość wynagrodzenia (przychodu) z niej wynikającego, czy też wysokość gwarantowanego w jej ramach świadczenia oraz bez względu na czas trwania tej przesłanki.

Powyższe wnioski nabierają szczególnego znaczenia w kontekście wyroku SN z 4 października 2018 r. (III UZP 5/18, LEX nr 2557180), który dotyczył prawa do zasiłku chorobowego za okres po ustaniu pracownicze-

go tytułu ubezpieczenia chorobowego osoby kontynuującej umowę zlecenia. W judykacie tym SN stwierdził m.in., że:

□ powstanie kolejnego tytułu dalszego podlegania ubezpieczeniu chorobowemu w związku z równoczesnym kontynuowaniem kolejnej umowy zlecenia wymagało uwzględnienia daty uzyskanego orzeczenia lekarskiego o niezdolności wnioskodawczyni do pracy przypadającej bezpośrednio po dniu ustaniu pracowniczego tytułu ubezpieczenia chorobowego co, zdaniem SN, powodowało, że wnioskodawczyni „nie miała możliwości zgłoszenia się (przystąpienia) do dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego z tytułu wykonywania równoczesnej umowy zlecenia w okresie już trwającej niezdolności do pracy (...)”,

□ „wymuszenie przez zleceniodawcę po ustaniu pracowniczego tytułu ubezpieczenia chorobowego na zleceniobiorcy (wnioskodawczyni) wykonywania marginalnej umowy zlecenia w okresie orzeczonej niezdolności do takiego świadczenia, które nosiło znamiona podstępów, groźby lub wprowadzenia w błąd zleceniobiorcy, nie powinno być kwalifikowane jako kontynuowanie działalności zarobkowej wykluczające prawo wnioskodawczyni do zasiłku chorobowego po ustaniu pracowniczego tytułu ubezpieczenia chorobowego za cały okres wykonywania takiej działalności zarobkowej (art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy zasiłkowej)”,

□ „wnioskodawczyni, która poddała się nielegalnemu żądaniu zleceniodawcy w okresie orzeczonej niezdolności do wykonywania zlecenia kasjerki, znajdując się w stanie przewlekłej depresji o podłożu psychiatrycznym, mogła być pozbawiona w takim stanie chorobowym możliwości obiektywnej oceny spornych negatywnych następstw z zakresu ochrony ubezpieczeniowej (zasiłkowej), które wynikły z poddania się bezprawnemu żądaniu zleceniodawcy” oraz, że

□ „zasiłek chorobowy po ustaniu określonego (pracowniczego) tytułu obowiązkowego ubezpieczenia chorobowego nie przysługuje w razie podjęcia lub kontynuowania tylko takiej działalności zarobkowej stanowiącej tytuł do objęcia obowiązkowo lub dobrowolnie kolejnym lub nowym ubezpieczeniem chorobowym, która zapewnia »źródło utrzymania«, w tym choćby minimalny standard ochrony ubezpieczeniowej, a zatem zapewnia taką wysokość świadczeń zasiłkowych za okres orzeczonej niezdolności do pracy, która nie powinna być symboliczna ani ustalana w wysokości »oderwanej« lub pomijającej zasady ustalania podstawy wymiaru świadczeń dla osób, którym przysługuje ochrona zasiłkowa po ustaniu poprzedniego tytułu ubezpieczenia chorobowego”.

Odnosząc się do wskazanego wyżej stanowiska SN w pierwszej kolejności zauważyć wypada, że czasowa niezdolność do pracy nie stanowi przeszkody w zgłoszeniu się (przystąpieniu) przez zleceniobiorcę do dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego. To czy i od kiedy istnieje czasowa niezdolność do pracy, ma wyłącznie znaczenie dla uzyskania prawa do zasiłku chorobowego, co z kolei pozostaje bez znaczenia dla istnienia analizowanej przesłanki. Przy spełnieniu okresu wyczekiwania lub zaistnieniu okoliczności go wyłączającej (art. 4 usta-

wy zasiłkowej) niezdolność do pracy powstała w tym samym dniu co objęcie ubezpieczeniem gwarantuje prawo do zasiłku chorobowego. W świetle art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy zasiłkowej liczy się tylko to, że osoba niezdolna do pracy ma prawnie zagwarantowaną możliwość objęcia ubezpieczeniem chorobowym (zgłoszenia się do ubezpieczenia chorobowego). Z formalnoprawnego punktu widzenia czasowa niezdolność do pracy nie stanowi również przeszkody w podjęciu działalności zarobkowej, czy też jej kontynuowaniu, jeśli konsekwentnie trzymać się istoty czasowej niezdolności do pracy z powodu choroby i tego, że choroba wpływająca negatywnie na aktywność zarobkową z tytułu, który ustał, nie musi negatywnie wpływać na możliwość świadczenia innego rodzaju pracy. Dalej wypada zauważyć, że w przepisie art. 13 ust. 1 pkt 2 mowa jest o podjęciu (kontynuowaniu) działalności zarobkowej sformułowanie to, w warstwie językowej jak i w płaszczyźnie systemowej nie jest jednoznaczne z wykonywaniem pracy zarobkowej – jej świadczeniem (por. art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej). Wyrażenia „podjęcie (kontynuowanie) działalności zarobkowej” i „wykonywanie pracy zarobkowej” nie mają tożsamego zakresu desygnatów, nie są to zamiennie sformułowania i pojęcia (zob. Prusinowski, 2012). Skoro racjonalny ustawodawca w przepisach normujących świadczenia z tytułu czasowej niezdolności do pracy z powodu choroby przysługujące na zasadach ogólnych i w drodze wyjątku posługuje się różnymi terminami uznać należy, że obowiązuje zakaz wykładni synonimicznej tych zwrotów. Tym samym poglądy judykatury sformułowane na tle art. 17 ustawy zasiłkowej i użytego w tym przepisie zwrotu „wykonuje pracę zarobkową” nie powinny być automatycznie przenoszone na potrzeby wykładni i stosowania przepisu art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy zasiłkowej¹⁵. Respektując ww. dyrektywę i jej konsekwencje praktyczne trzeba jednak jednocześnie zaznaczyć, że zwrot „wykonywanie pracy zarobkowej” nie pozostaje bez jakiegokolwiek znaczenia dla procesu wykładni i stosowania art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy zasiłkowej z uwagi na ujęcie tytułów do ubezpieczenia chorobowego w ustawie systemowej nie tylko poprzez powiązanie ich z formalnym posiadaniem statusu wykonawcy pracy (zleceniobiorcy, przedsiębiorcy), lecz, co do zasady, z wykonywaniem pracy, wykonywaniem umowy. Oznacza to, że o ile o istnieniu tytułu do ubezpieczenia chorobowego faktycznie przesądzać będzie na ogół wykonywanie określonych świadczeń powinności, czynności (czyli wykonywanie pracy)¹⁶, to ich (jej) niewykonywanie może prowadzić do zakwestionowania istnienia tytułu do ubezpieczenia, jeśli nie wynika ono z przepisów prawa, postanowień umowy usprawiedliwiających niespełnienie obowiązku świadczenia określonych czynności (Ślebza, 2017, s. 35). Prawidłowe zastosowanie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy zasiłkowej wymaga zatem dokładnego zbadania w realiach konkretnej sprawy, czy formalne posiadanie przez osobę niezdolną do pracy określonego statusu, jak i czy wykonywane przez nią obowiązki, czynności, okres ich realizacji, czy też natężenie ich wykonywania, ewentualnie przyczyny ich niewykonania, otrzymywane wynagro-

dzenie, jego kwota) świadczą w świetle przepisów ustawy systemowej i utrwalonej praktyki ich stosowania o istnieniu tytułu do objęcia – obowiązkowo lub dobrowolnie – ubezpieczeniem chorobowym. Z powyższej perspektywy zbyt uproszczone, a zarazem wątpliwe pod kątem ww. dyrektywy wykładni językowej, jest stanowisko judykatury zakładające, że przesłanka z art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy zasiłkowej aktualizuje się w razie faktycznego prowadzenia działalności zarobkowej, co świadczy o zachowaniu przez osobę zdolności do świadczenia działalności zarobkowej (postanowienie SN z 25 października 2018 r., sygn. akt III UZP 7/18, LEX nr 2575525; zob. także Maniewska, 2021, s. 45). W razie stwierdzenia, że w realiach konkretnej sprawy mamy do czynienia z tytułem do ubezpieczenia chorobowego (obowiązkowego, dobrowolnego) brak jest podstaw do odmowy zastosowania przepisu art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy zasiłkowej. W szczególności podstawą taką nie może być nieprzystąpienie do dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego.

Poza tym wskazać wypada, że rozpatrywanie przesłanki unormowanej w art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy w kategorii źródła dochodu było możliwe, co najwyżej, w stanie prawnym obowiązującym do 1 lipca 2004 r., tj. do czasu, w którym art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy zasiłkowej stanowił, że zasiłek chorobowy nie przysługuje za okres po ustaniu tytułu ubezpieczenia chorobowego, jeżeli osoba niezdolna do pracy kontynuuje działalność zarobkową lub podjęła działalność zarobkową¹⁷. Również wtedy, jednak brak było podstaw do tego, by przy ocenie istnienia tej przesłanki jakiegokolwiek znaczenie przypisywać wysokości uzyskiwanego przez osobę niezdolną do pracy dochodu. Próby takie, biorąc pod uwagę wyjątkowych charakter omawianej ochrony, były i są wyrazem kreowania przez judykaturę norm prawnych niewysłowionych przez ustawodawcę. Przyjęcie tego poglądu mogłoby sugerować, że ustawodawca zamierzał rozciągnąć ochronę płynącą z ubezpieczenia chorobowego na czas po jego ustaniu na osoby o niskim cenzusie dochodowym, jednak założenie to nie jest uzasadnione. Z założenia prawo do świadczeń z ubezpieczenia społecznego, w tym chorobowego nie poddaje się testowi dochodów. Stąd uwzględnienie go wymaga istnienia wyraźnej regulacji prawnej np. na kształt rozwiązań przyjętych odnośnie emerytur i rent (por. art. 104 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, tekst jedn. Dz.U. z 2022, poz. 504 ze zm.). W tym znaczeniu świadczenia z ubezpieczenia chorobowego, również wyjątkowe, przysługują bez względu na rzeczywistą sytuację majątkową, dochodową uprawnionego (uchwała SN z 30 sierpnia 2001 r., sygn. akt III ZP 11/01, OSNP 2002/1/18).

W kontekście drugiego zagadnienia, które wyłania się na tle regulacji prawnej art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy zasiłkowej w judykaturze rozważano, czy kontynuowanie lub podjęcie działalności zarobkowej po ustaniu tytułu ubezpieczenia powoduje definitywną utratę prawa do świadczenia, czy tylko za cały okres tej działalności. Jed-

nocześnie w tej kwestii w orzecznictwie SN wykształciła się linia orzecznicza aprobująca drugie z możliwych rozwiązań (wyrok SN z 4 czerwca 2012 r., I UK 13/12, LEX nr 1218583; postanowienie SN z 25 października 2018 r., sygn. akt III UZP 7/18, LEX nr 2575525). W jej świetle zaprzestanie wykonywania „kontynuowanej lub podjętej działalności zarobkowej po ustaniu tytułu ubezpieczenia chorobowego, otwiera zainteresowanemu możliwość skutecznego ubiegania się o świadczenie ze skutkiem *ex nunc*, od chwili w której zaprzestano realizowania tej działalności. Powyższy pogląd może budzić wątpliwości w kontekście automatyzmu prawnego obowiązkowego ubezpieczenia chorobowego, jak również skutków, jakie wywoła zgłoszenie do dobrowolnego ubezpieczenia. Zaprzestanie kontynuowania prowadzenia działalności, która w rzeczywistości doprowadziła do objęcia ubezpieczeniem chorobowym (obowiązkowo dobrowolnie) nawet na krótki okres czasu, nie może skutkować „odzyskaniem prawa do zasiłku”, gdyż samo w sobie stanowi o ustaniu tytułu ubezpieczenia chorobowego. Zaprzestanie jej wykonywania otwiera zatem ochronę za okres po ustaniu tytułu ubezpieczenia z tej działalności, a nie z tytułu ubezpieczenia, który uprzednio ustał. Przyjęcie zaś, że wskazany pogląd jest adekwatny tylko do stanów faktycznych, w których nie nastąpiło przystąpienie do dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego mogłoby uchodzić za naruszające zasadę równego traktowania.

Podsumowanie

Ochrona czasowej niezdolności do pracy po ustaniu tytułu ubezpieczenia chorobowego stanowi odstępstwo od ogólnych właściwości ochrony ubezpieczeniowej determinowanych istotą i charakterem ryzyka czasowej niezdolności do pracy z powodu choroby, a w konsekwencji również celu świadczeń z ubezpieczenia chorobowego. Nie można jej jednocześnie odmówić usprawiedliwionych podstaw patrząc na nią z perspektywy założeń konstrukcyjnych tej ochrony, będących wynikiem określonego kształtu przyjętych rozwiązań prawnych.

Wyjątkowy charakter tytułowej ochrony, w powiązaniu z oderwaniem istnienia tej ochrony od okoliczności, w jakich doszło do ustania tytułu ubezpieczenia chorobowego, uzasadniają ścisłą wykładnię przepisów ją normujących. Gwarantuje ona, że ochrona ta będzie dotyczyła przypadków, w których były ubezpieczeniowi czasowo niezdolny do pracy po ustaniu tytułu ubezpieczenia nie ma obiektywnej możliwości samodzielnego zabezpieczenia bytu.

Z obranej w opracowaniu perspektywy w przesłankach rat. 13 ustawy zasiłkowej upatrywać wypada okoliczności, które obalają potrzebę zapewnienia byłemu ubezpieczonemu dodatkowej i szczególnej ochrony w ramach wspólnoty ryzyka chorobowego w zakresie kompensacji dochodu, uzyskiwanego z tytułu, który ustał. W tym sensie art. 13 jest regulacją prawną, która

godzi interesy ubezpieczonych tworzących wspólnotę ryzyka w ramach ubezpieczenia chorobowego z potrzebami byłych ubezpieczonych, którzy niegdyś ją tworzyli, chronionych po ustaniu ubezpieczenia ze względu na społeczny charakter ubezpieczenia.

W przepisie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy zasiłkowej nie chodzi o pracę rozumianą jako wysiłek fizyczny i umysłowy jednostki i jej wynik ekonomiczny, lecz o źródło obowiązku tak rozumianej pracy (aktywność zawodową opartą na pracy) i jego oddziaływanie na istnienie

ochrony na wypadek czasowej niezdolności do pracy. W świetle literalnego brzmienia art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy zasiłkowej względy jakościowe podjętej/kontynuowanej działalności zarobkowej, a więc wymiar czasowy i ekonomiczny świadczonej w jej ramach pracy, trwały lub dorywczy charakter tej działalności nie mają znaczenia o tyle, o ile nie świadczą o tym, że działalność ta nie stanowi w sensie prawnym tytułu do obowiązkowego lub dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego.

Przypisy/Notes

¹ W konsekwencji, zdaniem SN, po ustaniu stosunku pracy u tego pracodawcy wynagrodzenie przez niego wypłacane nie wchodzi do podstawy wymiaru zasiłku chorobowego.

² Szerzej na temat pojęcia zatrudnienia i prawnych form zatrudnienia zob.: Kubot, 2000.

³ Jędrasik-Jankowska, 2010, s. 303; Napiórkowska, 2008, s. 388–390. Zasadność tego poglądu poddaje w wątpliwość, np.: Dzienisiuk, 2016, s. 297.

⁴ Zob. uzasadnienie do wyroku SN z 5 sierpnia 1999 r., II UKN 68/99, PiZS 2000 nr 1, s. 34, OSNP 2000 nr 19, poz. 726, Legalis nr 46597.

⁵ Stopka, 2020, s. 36. Rozważania akapitu zostaną oparte na tej publikacji i przywołanej tam literaturze.

⁶ W kontekście finansowania ubezpieczeń społecznych pracowników zob. np. Dzienisiuk, 2016, s. 177–193.

⁷ Przeciwny pogląd zdaje się przedstawiać: Przybyłowicz, 2019, s. 47–68.

⁸ D.E. Lach – głos w dyskusji podczas ogólnopolskiej konferencji naukowej pt. „Czasowa niezdolność do pracy z powodu choroby” organizowanej przez Katedrę Prawa Pracy i Ubezpieczeń Społecznych Instytutu Nauk Prawnych Uniwersytetu Opolskiego oraz Dolnośląski Oddział Polskiego Stowarzyszenia Ubezpieczenia Społecznego przy współpracy z Oddziałem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w Opolu, która odbyła się w dniu 27 października 2022 r. w Opolu.

⁹ Uzasadnienie projektu ustawy zasiłkowej, Sejm III kadencji, druk nr 840. Zob. również: Jończyk, 2006, s. 208; uzasadnienie wyroku TK z 16 listopada 2010 r., sygn. akt P 86/08, Dz.U. z 2010 r., poz. 222, nr 1457.

¹⁰ Szerzej: Stopka, 2020, s. 37–38.

¹¹ Zob. K. Stopka, 2021, s. 357; Sierpowska, która łączy przesłankę „możliwości utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego” z okresem, w którym wobec osoby zainteresowanej toczy się postępowanie w sprawie przyznania świadczeń np. z ubezpieczenia społecznego (2017, s. 185). Podobnie Frąckowiak, 2019, komentarz do art. 38.

¹² Uzasadnieniem dla ograniczenia podstawy wymiaru świadczeń przysługujących za okres po ustaniu tytułu ubezpieczenia chorobowego jest przekonanie o tym, że ewentualne porozumienie stron prowadzące do rozwiązania stosunku pracy oraz do ustania pracowniczego tytułu ubezpieczenia chorobowego nie może wzbogacać (premiować) byłego pracownika uzyskaniem wyższego zasiłku chorobowego za okresy niezdolności do pracy przypadające po ustaniu zatrudnienia od zasiłku chorobowego przysługującego w okresie zatrudnienia (wyrok SN z 30 września 2009 r., II UK 34/09, OSNP 2011, Nr 9–10, poz. 137).

¹³ Przykładowo przepis art. 6 ustawy z 17 grudnia 1974 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, Dz.U. z 1974 r., poz. 47, nr 270 stanowił, że osobie, która stała się niezdolna do pracy po ustaniu zatrudnienia zasiłek chorobowy nie przysługiwał jeżeli: 1) po rozwiązaniu stosunku pracy pracownik podjął inną działalność zarobkową, 2) rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło po wyczerpaniu prawa do zasiłku albo wskutek przejścia na emeryturę lub rentę.

¹⁴ Por. wyrok SN z 9 stycznia 2012 r., sygn. akt I UK 212/11, OSNP 2012/23-24/294 z glosą Prusinowskiego (2012).

¹⁵ Tak natomiast np. wyrok SN z 4 października 2018 r., II UZP 5/18, LEX nr 2557180; Maniewska, 2021, s. 45.

¹⁶ Por. wyrok z 13 września 2016 r., I UK 455/15, LEX nr 2122404 i powołane tam orzecznictwo.

¹⁷ Tj. do czasu wejścia w życie noweli dokonanej ustawą z 20 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 121, poz. 1264).

Bibliografia/References

Antonów, K. (2019). W: K.W. Baran, Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych Wolters Kluwer.

Babińska-Górecka, R. (2022). W: K. Walczak (Red.), Ustawa o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. Komentarz. Art. 1...86 Legalis.

Dzienisiuk, D. (2016). Prawo pracy a prawo ubezpieczeń społecznych Difin.

Dzienisiuk, D. (2020). Miejsce prawa ubezpieczeń społecznych w systemie prawa i związku z innymi gałęziami prawa. W: A. Wypych-Żywicka (Red.), System prawa ubezpieczeń społecznych. Cz. ogólna Wolters Kluwer.

Frąckowiak, R. (2019). Ustawa o pomocy społecznej. Komentarz, Art. 38 Legalis.

- Góral, Z. (2016). Komentarz do art. 2. W: E. Bielak-Jomaa, A. Drabek, M. Paluszkiwicz, E. Staszewska, M. Włodarczyk, T. Wrocławski, Z. Góral (Red. n), Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Komentarz wyd. II. LEX.
- Jabłoński, A. (2011). Prawo do zasiłku chorobowego osoby wykonującej równocześnie pracę w ramach kilku tytułów ubezpieczenia. W: T. Kuczyński, Z. Kubot (Red.), Z zagadnień prawa pracy i prawa socjalnego. Księga Jubileuszowa Profesora Herberta Szurgacza E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego
- Jędrasik-Jankowska, I. (1983). Zasiłek chorobowy. Problematyka prawna Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Jędrasik-Jankowska, I. (2010). Pojęcia i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego Wydawnictwo LexisNexis. .
- Jończyk, J. (2000). O szczególnych formach zatrudnienia i formach ubezpieczeń społecznych. W: Z. Kubot (Red.), Szczególne formy zatrudnienia. Wrocław. Jończyk, J. (2006), Prawo zabezpieczenia społecznego Wolters Kluwer.
- Kalina-Prasznica, U. (2015). Paradigmaty społecznego ubezpieczenia emerytalnego (wykład inauguracyjny na Uniwersytecie Wrocławskim rok akademicki 2014/2015). Przegląd Prawa i Administracji 100, cz. I. Kubot, Z. (Red.). (2000), Szczególne formy zatrudnienia Uniwersytet Wrocławski.
- Lach, D. E. (2020). Pojęcie i systematyka prawa ubezpieczeń społecznych. W: A. Wypych-Żywicka (Red.), System prawa ubezpieczeń społecznych. Część ogólna. Wolters Kluwer.
- Maniewska, E. (2021). Utrata prawa do zasiłku chorobowego w świetle prokonstytucyjnej wykładni ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. Praca i Zabezpieczenie Społeczne (12). DOI: 10.33226/0032-6186.2021.12.6
- Napiórkowska, A. (2008). Czasowa niezdolność do pracy z powodu choroby pracownika – wybrane zagadnienia. Studia z Zakresu Prawa Pracy i Polityki Społecznej (10).
- Pacud, R. (2020). Stosunki prawne ubezpieczenia społecznego. W: A. Wypych-Żywicka (Red.), System prawa ubezpieczeń społecznych. Część ogólna. Wolters Kluwer.
- Prusinowski, P. (2013). Brak prawa do zasiłku chorobowego po ustaniu tytułu ubezpieczenia. Glosa do wyroku SN z dnia 9 stycznia 2012 r., I UK 212/11, Gdańskie Studia Prawnicze (2).
- Przybyłowicz, A. (2019). Solidarity in sickness insurance: selected issues, Ubezpieczenia Społeczne. Teoria i Praktyka (2).
- Sierpowska, I. (2017). Pomoc społeczna. Komentarz Wolters Kluwer.
- Stopka, K. (2020). O przedłużonej ochronie w ubezpieczeniu chorobowym, Praca i Zabezpieczenie Społeczne (9). DOI: 10.33226/0032-6186.2020.9.5
- Stopka, K. (2021). Refleksje nad rolą pomocy społecznej w polskim systemie zabezpieczenia społecznego. W: R. Babińska-Górecka, A. Przybyłowicz, K. Stopka, A. Tomanek (Red.), Prawo pracy i prawo socjalne. Teraźniejszość i przyszłość. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Herbertowi Szurgaczowi E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Stopka, K. (2022). świadczenia pieniężne z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. Komentarz, Wolters Kluwer.
- Ślęzak, K. (2017). Kontrola przez ZUS ważności umów o pracę stanowiących tytuł do ubezpieczenia społecznego – wybrane zagadnienia, Praca i Zabezpieczenie Społeczne (2).
- Ślęzak, K. (2021). O niektórych założeniach konstrukcyjnych systemu ubezpieczeń społecznych. W: R. Babińska-Górecka, A. Przybyłowicz, K. Stopka, A. Tomanek (Red.), Prawo pracy i prawo socjalne. Teraźniejszość i przyszłość. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Herbertowi Szurgaczowi E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Wypych-Żywicka, A. (2010). Świadczenia z ubezpieczenia chorobowego – wybrane zagadnienia. W: Ubezpieczenie chorobowe i świadczenia. Zdrój.
- Zieliński, M. (2012). Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki Wolters Kluwer.

Dr hab. Karlina Stopka, adiunkt w Zakładzie Prawa Pracy, Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, radca prawny, członek Samorządowego Kolegium Odwoławczego we Wrocławiu. Autorka kilkudziesięciu opracowań naukowych z zakresu prawa zabezpieczenia społecznego i prawa pracy, w tym komentarza do ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa.

Dr hab. Karlina Stopka, assistant professor at the Department of Labor Law, Faculty of Law, Administration and Economics at the University of Wrocław, legal advisor. Author of dozens of scientific papers in the field of social security and labour law, including a commentary to the Act on Social Security Cash Benefits in Case of Sickness and Maternity.

Księgarnia internetowa Polskiego Wydawnictwa Ekonomicznego
zaprasza na zakupy **z rabatem 15%**

www.pwe.com.pl

